

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum aliqua res sit falsa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

AD SEXTVM dicendum, q̄ veritas secundum q̄ competit negationibus & defectibus, reducit ad veritatem simpliciter, quæ est in intellectu, quæ a Deo est, & ideo veritas defectuum a Deo est, quæuis ipsi defectus a Deo non sint.

AD SEPTIMVM dicendum, q̄ non esse non est causa veritatis negatiuarum propositionum, quasi faciens eas in intellectu, sed anima ipsa hoc facit cõformans seipsum non enti quod est extra animam: vnde non esse extra animam existens, non est causa efficiens veritatis, sed quasi exemplaris, obiectio autem procebat de causa exemplaris efficiente.

AD OCTAVVM dicendum, quod quamuis malum non sit a Deo, tamen hoc quod malum iudicatur tale quale est, est a Deo: vnde veritas quæ verum est, malum esse, est a Deo.

AD NONVM dicendum, quod quamuis malum non agat in animam, nisi per speciem boni, quia tamen est bonum deficiens, anima deprehendit in e rationem defectus, & in hoc concipit rationem mali, & sic malum videtur malum.

ARTICVLVS IX.
Vtrum veritas sit in sensu.

NONO queritur, vtrum veritas sit in sensu. Et videtur quod non. Ansel. enim dicit, q̄ veritas est rectitudo sola mente perceptibilis: sed sensus non est de natura mētis, ergo veritas non est in sensu.

¶ 2 Aug. in lib. 83. Quæstio. p. obar, quod veritas corporis sensibus non cognoscitur, & rationes eius supra posita sunt: ergo veritas non est in sensu.

CONTRA, Aug. de vera religione dicit, q̄ veritas est quæ ostendit id quod est: sed id quod est, ostendit non solum intellectui, sed etiam sensui. ergo &c.

RESPON. dicendum, q̄ veritas est in intellectu & in sensu, licet non eodem modo: in intellectu enim est sicut cõsequens actum intellectus, & sicut cognita per intellectum, consequitur namq; intellectus operationem secundum quod iudicium intellectus est de re secundum q̄ est, cognoscitur autem ab intellectu secundum quod intellectus reflectitur supra actum suum, non solum secundum quod cognoscit actum suum, sed secundum q̄ cognoscit proportionem eius ad rem, quod quidem cognosci non potest nisi cognita natura ipsius actus, quæ cognosci non potest nisi cognoscat natura principij actus, q̄ est ipse intellectus in cuius natura est, vt rebus cõformetur. Vnde secundum hoc cognoscitur veritate intellectus quod supra seipsum reflectitur: sed veritas est in sensu, sicut cõsequens actum eius, dñ scilicet iudicium sensus est de re, secundum q̄ est: sed tamen non est in sensu sicut cognita a sensu: si enim sensus verè iudicat de rebus, non tamen cognoscit veritatem, quæ verè iudicat, quæuis enim sensus cognoscat se sentire, non tamen cognoscit naturam suam, & per consequens nec naturam sui actus, nec proportionem eius ad res, & ita nec veritatem eius: cuius est ratio, quia illa quæ sunt perfectissima in entibus, vt substantiæ intellectuales, reducunt ad essentiam suam rediitione cõpleta, in hoc enim q̄ cognoscunt aliquid extra se positum, quodammodo extra se procedunt: s̄m vero quod cognoscunt se cognoscere, iã ad se redire incipiunt, quia actus cognitionis est medius inter cognoscere & cogniti: sed reditus iste completur s̄m quod cognoscunt essentias proprias, vnde dñ in lib. de Causis, q̄ omnis sciens essentiam suam, est rediēs ad essentiam suam rediitione completa. Sensus autē, qui inter ceteros est pro-

pinquior intellectuali substantia, redire quidē incipit ad essentiam suam, quia non solum cognoscit sensibile, sed et cognoscit se sentire, non tñ complet eius reditio, quia sensus non cognoscit essentiam suam. Cuius hanc rationem Ansel. assignat, quia sensus nihil cognoscit nisi per organum corporale. Non est autē possibile ut organum medium cadat inter potentiam sensitivam & seipsum: sed potentie naturales insensibiles, nullo modo redeant supra seipsas, quia non cognoscunt se agere, sicut ignis non cognoscit se calefacere. Ex his ergo patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS X.
Vtrum res aliqua sit falsa.

DEPRIMO querit, vtrum aliqua res sit falsa. Et v̄ q̄ non, quia secundum Aug. in lib. Solilo. Verum est id quod est, ergo falsum est id quod non est: sed quod non est, non est res aliqua, ergo nulla res est falsa. Sed dicebatur, q̄ verum est differentia entis, & ita sicut verum est id quod est, ita & falsum.

¶ 2 Contra, Nulla differentia diuisiua conuertitur cum eo cuius est differentia: sed verum conuertitur cum ente, vt dictum est, ergo verum non est differentia diuisiua entis, ut res aliqua falsa dici possit.

¶ 3 Præter. Veritas, est adequatio rei & intellectus: sed omnis res est adequata intellectui diuino, quia nihil potest esse in re aliter quàm intellectus diuinus cognoscit, ergo omnis res est vera, ergo nulla res est falsa.

¶ 4 Præter. Omnis res habet veritatem a forma sua, ex hoc enim dicitur homo verus, quia habet veram hominis formam: sed nulla res est quæ non habeat aliquam formam: quia omne esse est a forma ergo quælibet res est vera, ergo nulla res est falsa.

¶ 5 Præter. Sicut se habent bonum & malum, ita verum & falsum: sed quia malum inuenit in rebus, malum non substantiatur nisi in bono, vt Dion. & Aug. dicunt, ergo si falsitas inuenitur in rebus, falsitas non substantiatur nisi in vero, quod non videtur posse esse, quia sic idem esset verum & falsum, quod est impossibile, sicut idē est homo & album, propter hoc quod albedo substantiatur in homine.

¶ 6 Præter. Aug. in lib. Solilo. sic obicit. Si aliqua res nominatur falsa aut hoc est ex hoc quod est simile, aut ex eo quod est dissimile: si ex eo quod est dissimile, nihil est quod falsum dici non possit: nihil enim est quod alicui dissimile non sit: si ex eo quod est simile, omnia reclamant, quod ex eo vera sunt quo similia, ergo nullo modo falsitas in rebus inueniri potest.

SED CONTRA. Aug. ita definit falsum. Falsum est quod ad similitudinem alicuius rei accommodatum est, & non pertingit ad id cuius similitudinem gerit: sed omnis creatura gerit similitudinem Dei, cum ergo nulla creatura pertingat ad ipsum Deum p̄ modum identitatis, videtur q̄ omnis creatura sit falsa.

¶ 2 Præter. Dicit Aug. de Vera reli. Omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: sed hoc pro tanto dicitur, q̄ imitatur vnitatem, & tamen non est vnitas, cum ergo quælibet creatura, secundum quamlibet sui perfectionem, diuinam perfectionem imitetur, & ab ea nihilominus in infinitum distet, videtur quod quælibet creatura sit falsa.

¶ 3 Præter. Sicut verum conuertitur cum ente, ita & bonum: sed ex hoc q̄ bonum conuertitur cum ente, non prohibetur quin aliqua res inueniatur mala, ergo nec ex hoc, quod verum conuertitur cum ente prohibetur quin aliqua res inueniatur falsa.

¶ 4 Item Ansel. de Veritate dicit, q̄ duplex est propositio veritas, vna quæ significat quod accepit significare,

D. 113.

1. p. q. 17. articulo. 1. Lib. 6. folio. 5. circa finem. tom. 1.

Art. 1. huius questio. in 3. arg. Sed contra & art. 2. in princ.

Cap. 4. de Diuinit. nomi. par. 4.

Lib. 3. de Solilo. cap. 1. tom. 1.

Lib. 2. ca. 15. a med. to. 1.

Cap. 34. paulo post prin. tom. 1.

Capit. 11. & cap. 2.

gnificare, sicut hæc ppositio, Socrates sedet, significat Socratem sedere, siue Socr. sedeat siue non sedeat: alia, quoniam significat illud ad quod facta est, est. n. facta ad hoc quo significet esse, quoniam est, & secundum hoc proprie dicitur enuntiatio vera. ergo eadem ratione dicitur quælibet res vera, quoniam implet hoc ad quod est, falsa autem quando non implet. sed omnis res quæ deficit a fine suo, non implet illud propter quod est. cum ergo multæ res sint tales, videtur quod multæ res sint falsæ.

RESPON. Dicendum, quod sicut veritas consistit in adæquatione rei & intellectus, ita falsitas consistit in intellectum diuinum & humanum, ut supra dictum est. intellectui autem diuino comparatur sicut mensuratum mensura, quantum ad ea, quæ in rebus positive dicuntur, vel inveniuntur: quia omnia huiusmodi ab arte diuini intellectus proueniunt. Alio modo sicut cognitum ad cognoscens, & sic et negationes & defectus diuini intellectui adæquantur: quia omnia huiusmodi Deus cognoscit, quamuis ea non causet. patet ergo quod res quantumcumque, se habeat sub quacumque forma existens, vel priuatione vel defectu, intellectui diuino adæquatur. Et sic patet quod res quælibet in comparatione ad intellectum diuinum vera est, ut Ansel. dicit in lib. de Verita. Igitur est veritas in omnibus quæ sunt entia, quia hic sunt quæ in summa veritate sunt, unde per comparationem ad intellectum diuinum nulla res potest esse falsa: sed per comparationem ad intellectum humanum inuenitur interdum inæqualitas rei ad intellectum, quod quodammodo ex ipsa re causatur. res. n. notitiam sui facit in anima per ea quæ de ipsa exterius apparet, quia cognitio nostra initium a sensu sumit, cuius per se obiectum sunt sensibiles qualitates: unde & in 1. de Anima dicitur, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est, & ideo quando in aliqua re apparent sensibiles qualitates demonstrantes naturam quæ eis non subest, dicitur res illa esse falsa, ut de Phil. dicit 6. Metaph. quod illa dicuntur falsa, quæ nata sunt videri, aut qualia non sunt, aut quæ non sunt, ut aurum falsum in quo exterius apparet color auri & alia huiusmodi accidentia: cum tamen interius natura auri non subsistat, nec tamen res est hoc modo causa falsitatis in anima, quod necessario falsitatem causet, quia veritas & falsitas præcipue in iudicio animæ existunt: anima vero in quantum de rebus iudicat, non patitur a rebus, sed magis quodam modo agit. unde res non dicitur falsa, quia semper de se falsam facit apprehensionem, sed quia nata est facere per ea, quæ de ipsa apparent, sed quia, ut dictum est, comparatio rei ad intellectum diuinum est essentialis, secundum eam per se dicitur vera: sed comparatio ad intellectum humanum est accidentalis, secundum quam non dicitur absolute vera: ideo simpliciter loquendo omnis res est vera & nulla res est falsa: sed secundum quid, scilicet in ordine ad intellectum nostrum aliqua res dicitur falsa, & ideo oportet rationibus utriusque partis respondere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ista definitio, verum est id quod est, non perfecte exprimit rationem veritatis, sed quasi materialiter tantum, nisi secundum quod esse significat affirmationem propositionis, scilicet, ut dicatur id esse verum, quod sic esse dicitur vel intelligitur, ut in re est, & sic etiam falsum dicitur quod non est, id est quod non est ut dicitur vel intelligitur, & hoc in rebus inueniri potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod verum proprie loquendo non potest esse differentia entis, ens enim non habet differentiam, ut probatur in 3. Metaphysicis, sed aliquid verum se habet ad ens per modum differentie, sicut & bonum, in quantum videlicet exprimit aliquid extra ens, quod nomine entis, non exprimitur. Et secundum hoc intentio entis est indeterminata respectu intentionis veri: & sic intentio veri comparatur ad intentionem entis quodammodo, ut differentia ad genus.

AD III. Dicendum, quod ratio illa concedenda est, procedit enim de re in ordine ad intellectum diuinum. AD IIII. Dicendum, quod quamuis quælibet res habeat aliquam formam, non tamen omnis res habet illam formam, cuius indicia exterius ostenduntur per sensibiles qualitates, & secundum hæc facta dicitur, in quantum de se falsam existimationem facere apta nata est.

AD V. Dicendum, quod aliquid existens extra animam pro tanto dicitur falsum, ut ex dictis patet, quia nati est de se facere falsam existimationem, quando mouet virtutem cognitiuam, unde oportet quod illud quod falsum dicitur, aliquid ens sit. unde cum omne ens, in quantum huiusmodi, sit verum, oportet falsitatem in rebus existentem supra veritatem fundari, unde dicitur Aug. in li. Solilo. quod tragædus, qui repræsentat veras personas in theatris, non esset falsus nisi esset verus tragædus: similiter equus piceus non esset falsus, nisi esset pura pictura: non tamen sequitur contradictoria esse vera, quia affirmatio & negatio scilicet dicunt verum & falsum, non referuntur ad res.

AD VI. Dicendum, quod falsa res dicitur secundum quod nata est fallere: cum aut fallere dico, significo actionem quandam defectum inducentem: nihil enim natum est agere nisi secundum quod est ens, omnis autem defectus est non ens, vnumquodque autem secundum quod est ens, habet similitudinem veri: secundum autem quod non est, recedit ab eius similitudine. Ideo hoc quod dico fallere secundum id quod importat de actione, originem habet de similitudine quantum ad id quod importat defectum in quo non similitudo ratio falsitatis consistit, ex dissimilitudine scilicet. Et ideo dicit Augustinus in lib. de Veritate, quod ex dissimilitudine falsitas oritur.

AD PRIMUM ergo eorum, quæ contra obiectum dicendum, quod non ex qualibet similitudine natura anima decipi, sed ex magna similitudine in qua similitudo inueniri non potest de facili: & ideo ex similitudine maiori vel minori decipitur anima secundum maiorem vel minorem perspicacitatem ad similitudinem inueniendum: nec tamen simpliciter debet enuntiari quia res falsa, ex eo quod quantumcumque, in errore inducit, sed ex eo quod nata est plures, vel sapientes fallere, creatura autem, quamuis aliquam Deum similitudinem gerant in seipsis, tamen maxima dissimilitudine subest, ut non nisi ex magna insipientia decipi possit ex tali similitudine mens decipi. Unde ex prædicta similitudine & dissimilitudine creaturarum ad Deum non sequitur quod omnes creaturae debent dici falsæ.

AD SECUNDUM Dicendum, quod quidam existimauerunt Deum esse corpus, & cum Deus sit veritas, qua omnia sunt vnum, per consequens existimauerunt corpus esse vnitatem ipsam propter ipsam similitudinem vnitatis. Secundum hoc ergo corpus falsum vnitatem dicitur, in quantum aliquos in errore induxit vel inducet et potuit, ut crederetur vnitatem.

AD III. Dicendum, quod duplex est perfectio, prima & secunda, prima perfectio est forma vnitatis, quæ per quam habet esse: unde ab ea nulla res detrahenda manet: secunda perfectio est operatio, quæ per quam

Artic. 5. & 8. huius quest.

Cap. 7. & 8. 11. & 12.

Co. 11. 10. 2.

5. Metaph. Com. 34. & lib. 4. com. 37. tom. 3.

In isto art. & 5. & 8.

finis rei, vel id propter quod ad finem devenitur, & hac perfectione interdum res destituitur. Ex prima autem perfectione resultat ratio veri in rebus, ex hoc enim quod res formam habet, attem divini intellectus imitatur, & sui notitiam in anima gignit: sed ex parte secunda consequitur in ipsa ratio bonitatis, quæ consurgit ex fine, & ideo malum simpliciter invenitur in rebus, non autem falsum.

AD QVARTVM dicendum, secundum Philosophum in 3. Ethic. primum verum est bonum intellectus, secundum hoc n. intellectus operatio est perfecta, quæ sua conceptio est vera, & quia enunciatio est signam intellectus, ideo veritas est eius finis, non autem est ita in rebus alijs, & propter hoc non est simile.

ARTICVLVS XI.
Utrum falsitas sit in sensu.

VODECIMO quæritur, utrum falsitas sit in sensu. Et videtur quod non. Intellectus enim semper est rectus, ut dicitur in 3. de Anima: sed intellectus est superior pars in homine, ergo & alie partes hominis rectitudinẽ sequuntur, sicut & in mundo maiori inferiora disponuntur secundum superiorum motum, ergo & sensus, qui est inferior pars animæ, semper erit rectus, non ergo in eo erit falsitas.

¶ 2 Præter Augustinum dicit in lib. de vera religione, Ipsi oculi non fallunt nos, non enim enuntiare possunt omnino nisi affectionem suam: quod si omnes eorum sensus ita enuntiant ut afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debeamus ignoramus. ergo in sensibus non est falsitas.

¶ 3 Præter Anselmum in lib. de Veritate dicit, Videtur mihi veritas vel falsitas in sensu non esse, sed in opinione, & sic habetur propositum.

SED CONTRA, est quod Anselmum dicit, quidem in sensibus nostris veritas, non simpliciter, nam fallunt res aliquando.

¶ 2 Præter Secundum Augustinum in lib. Solilo. falsum solet dici quod a verisimilitudine longe abest, sed tamen ad verum nonnullam imitationem habet: sed sensus habet quandam similitudinem quarundam rerum, quæ non sunt ita in rerum natura, sicut est quandoque quod vnum dno videatur, ut cum oculis comprimitur, ergo in sensu est falsitas. Sed dicebatur, quod sensus non decipitur in proprijs sensibilibus, sed de communibus.

¶ 3 Sed contra, Quando cumque aliquid apprehenditur de aliquo aliter quam est, apprehensio est falsa: sed quando corpus album videtur mediante vitro viridi, sensus apprehendit aliter quam sit, quia apprehendit illud ut viride, & ita iudicat, nisi superior iudicium addit, per quod falsitas detegatur, ergo sensus decipitur etiam in proprijs sensibilibus.

RESPOND. dicendum, quod cognitio nostra quæ a rebus initiu sumit hoc ordine progreditur, ut primo incipiat in sensu, secundo perficitur in intellectu, ut sic sensus inueniatur quodammodo medius inter intellectum & res, est n. rebus comparatus, quasi intellectus, & intellectui comparatus quasi res quædam: & ideo in sensu dicitur esse veritas, vel falsitas dupliciter. Vno modo, secundum ordinem sensus ad intellectum, & sic dicitur esse sensus falsus, vel verus sicut res, in quantum videlicet, faciunt veram existimationem in intellectu vel falsam. Alio modo, secundum ordinem sensus ad res: & sic dicitur esse veritas, vel falsitas in sensu, sicut & in intellectu, in quantum iudicat scilicet esse quod est, vel non esse quod non est. Si ergo loquamur de sensu secundum primum modum, sic in sensu quo-

A dammodo est falsitas & quodammodo non est falsitas: sensus n. est res quædam in se, & est indicativus alterius rei. si ergo comparatur ad intellectum prout est res quædam, sic nullo modo est falsitas in sensu intellectui comparatus: quia sicut sensus disponitur, sicut in hoc dispositione suam intellectui demonstrat, unde Augustinus dicit in auctoritate inducitur, quod non possunt omnino enuntiare, nisi affectionem suam. Si autem comparatur ad intellectum secundum quod est representativum alterius rei, cum quandoque representet ei aliter rem quam sit, sicut in hoc sensus falsus dicitur, in quantum natus est facere falsam existimationem in intellectu, quamvis non necessario faciat, sicut & de rebus dictum est, quia intellectus sicut iudicat de rebus, ita & de his quæ a sensibus offeruntur.

B Sic ergo sensus intellectui comparatus semper facit veram existimationem in intellectu de dispositione propria, sed non de dispositione rerum. Si autem consideretur sensus secundum quod comparatur ad res, tunc in sensu est falsitas & veritas per modum, quod est in intellectu. In intellectu autem primo & principaliter invenitur falsitas & veritas in iudicio componentis & diuidentis, sed in formatione quidditatum non, nisi per ordinem ad iudicium, quod ex formatione prædicta consequitur, unde & in sensu proprie veritas & falsitas dicitur secundum hoc quod iudicat de sensibilibus, sed secundum hoc quod sensibile apprehendit, non est ibi veritas & falsitas proprie, sed solum secundum ordinem ad iudicium, quod ex formatione prædicta consequitur, prout scilicet ex apprehensione tali naturæ est sequi tale iudicium.

C Sensus autem iudicium de quibusdam est naturale, sicut de proprijs sensibilibus, de quibusdam autem quasi per quandam colationem, quam facit in homine vis cogitativa, quæ est potentia sensitivæ partis, loco etiam in alijs animalibus est existimatio naturalis, & sic iudicat vis sensitiva de sensibilibus communibus & de sensibilibus per accidens, naturalis autem actus alienius rei semper est vno modo, nisi per accidens impediatur, vel propter defectum intrinsecum, vel extrinsecum impedimentum: unde sensus iudicium de sensibilibus proprijs, semper est verum, nisi sit impedimentum in organo vel in medio, sed in sensibilibus communibus & per accidens interdum iudicium sensus fallit. Et sic patet qualiter in iudicio sensus potest esse falsitas. Sed circa apprehensionem sensus sciendum est, quod est quædam vis apprehensiva, quæ apprehendit speciem sensibilem sensibili re præsentem, sicut sensus proprius: quædam vero apprehendit eam re absente, sicut imaginatio, & ideo sensus semper apprehendit rem ut est, nisi sit impedimentum in organo, vel in medio, sed imaginatio apprehendit, ut plurimum, rem ut non est, quia apprehendit eam ut præsentem, cum sit absens, & ideo dicit Philosophus in 4. Metaph. quod sensus non est dominus falsitatis, sed phantasia.

D AD PRIMUM ergo dicendum, quod in maiori modo superiora nihil accipiunt ab inferioribus, sed e converso: sed in homine intellectus qui est superior aliquid accipit a sensu, & ideo non est simile. Ad alia patet de facili solutio ex dictis.

ARTICVLVS XII.
Utrum in intellectu sit falsitas.

VODECIMO quæritur, utrum falsitas sit in intellectu. Et videtur quod non, quia intellectus habet duas operationes, scilicet unam qua format quidditates, in qua non est falsum, ut Philosophus dicit in 3. de Anima, aliam qua

In arg. 2. huius quæst.

In arg. 2. huius quæst.

In arg. 2. huius quæst.

In istom articulo.

In istom articulo.

In istom articulo.

In corp. ar.

In corp. ar.

In corp. ar.

In corp. ar.